

Kavga ozanı Nâzım Hikmet: Çağdaş şiirimizin estetik, nitelik ve içerik düzeylerinde yol açıcısı

KEMAL ÖZER

Nâzım Hikmet, 1902 yılında Selânik'te doğmuştur. Babası Hikmet Nâzım Bey, Selânik'te son Türk valisi olan Mehmet Nâzım Paşa'nın oğludur. Annesi Celile Hanım ise, tanınmış dilci Enver Paşa'nın kızıdır. Özel öğrenim görmüş, Fransızca bilen, resim yapan, güzel bir kadındır. De-de Nâzım Paşa, Mevlevîdir, şiir yazmaya heveslidir. Birçok da yapıtı vardır.

Çocukluğunda, annesinin ve dedesinin yarattığı iki ayrı kültür ortamının etkisiyle yetişen Nâzım Hikmet, Nişantaşı Sultaniyesi'nde okur. İlk şiirini o sıralarda yazar. Kendi açıklamasına göre, evlerinin karşısında çıkan bir yangından esinlenerek yazmıştır bu şiiri. Bu arada Birinci Dünya Savaşı başlar. Siyasal olaylar ve savaş haberleriyle dolar günler. Nâzım Hikmet, Çanakkale'de şehit düşen dayısı için de bir şiir yazar. Ulusal duygularla, yurt sevgisiyle dolu şiirler ardı ardına gelir.

1917'de Nişantaşı Sultaniyesi'nden ayrılan Nâzım Hikmet, Heybeliada Bahriye Mektebi'ne girer. Yahya Kemal burada hocalarından biridir. Annesi Celile Hanım'a eğilim duyduğu, genç Nâzım Hikmet'in kimi şiirlerini gözden geçirip düzelttiği söylenir. Nâzım Hikmet'in yayınlanan ilk şiiri, 10 ekim 1918'de Yeni Mecmua'da yer alan "Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı?"dır ve Mehmet Nâzım imzasıyla çıkmıştır.

Nâzım Hikmet, Bahriye Mektebi'ni bitirdikten sonra Hamidiye Kruvazöründe güverte subaylığına atanır. 1919'da ciğerlerinden hastalandığı için askerlikten çürüğe çıkarılır. Bu arada birtakım gönül serüvenleri

Şairimizin bir portresi (solda) ve 1950'de açlık grevine başladığı günlerde

olmuş, bunlar için de "Gözeri Siyah Kadın", "Azize" gibi şiirler yazmıştır.

1920'de İstanbul'un işgali Nâzım Hikmet'i derinden etkiler. "16 Mart", "Kırk Haramilerin Esiri", "Sarı Zeybek" gibi işgalcileri yeren öfkeli şiirler yazar. Bunlar gazetelerde ve Celâl Sahir'in çıkardığı dergide yayımlanır. Alem-dar gazetesinin açtığı yarışmada, "Bir Dakika" başlıklı şiiri birincilik kazanır.

1 ocak 1921 günü, Anadolu'da başlatılan "Millî Mücadele"ye katılmak üzere üç arkadaşıyla birlikte gizlice Zonguldak'a geçer. Gerek Ankara'ya ulaşana kadar, gerek cepheye gönderilmeyip Bolu Sultaniyesi'ne öğretmen atandıktan sonra, Anadolu halkının çileli yaşantısını yakından görmek onu sarsmıştır. Bu arada tanıştığı spartakist Sadık Ahi'den sosyalizm konusunda ilk bilgileri edi-

nir. Bir süre sonra, arkadaşı Vâlâ Nurettin'le birlikte, öğrenimlerini iletirmek ve olup bitenleri yakından görmek üzere Rusya'ya giderler. Moskova'da Şevket Süreyya (Aydemir) ile tanışır ve KUTV Üniversitesi'ne yazılırlar. Nâzım Hikmet, hece ölçüsünü bırakıp ilk kez özgür koşukla ve dizeleri kırarak yeni biçimli "Açların Gözbebekleri" şiirini yazar. Devrimci Rus şiirini inceleyip tiyatro adamlarıyla tanışır. Nüzhet Hanım'la ilk evliliğini burada yapar.

Üniversiteyi bitirdikten sonra 1924'te Türkiye'ye döner. Aydınlık dergisinde şiirler, yazılar yayımlanmaya başlar. 4 mart 1925'te Tahriri Sükûn Kanunu çıkarılınca dergi ve gazeteler kapatılır, yazarlar tutuklanır. İstiklâl Mahkemesi onu da غيابında 15 yıla mahkûm eder. Bir süre saklandıktan sonra yeniden

Moskova'ya gider. Lena adlı bir doktorla ikinci evliliğini yapar. 1928'de ilk şiir kitabı "Güneşi İçenlerin Türküsü" Bakü'da basılır.

Aynı yıl genel af çıktığından Türkiye'ye dönmek ister. Sonuç alamayınca Batum üzerinden yurda girmeyi dener. Yakalanıp Hopa cezaevine atılır. Yarılanırsa da beraat eder. Zekeriya ve Sabiha Sertel'in çıkardıkları Resimli Ay dergisinde düzeltmen olarak çalışmaya başlar. Bir yandan da takma adlarla şiirler ve yazılar yayımlar. "Putları Yıkıyoruz" başlığı altında Abdülhak Hamit ve Mehmet Emin için yazdığı eleştiriler geniş tepkilere yol açar. Yakup Kadri, Hamdullah Suphi, Ahmet Haşim ve Peyami Safa ile polemiklere girip onları taşıyan şiirler yazar.

1929'da yayımladığı "835 Satır" kitabı gerek içeriği, gerek biçim yeniliğiyle bü-

yük yankılar uyandırır. "835 Satır"ı aynı yıl "Jokond ile Si-Ya-U", bir yıl sonra da "Varan 3" ve "1+1=1" izler. Dört kitabı için yargılanır ve beraat eder. Üçüncü evliliğini de bu arada Piraye Hanım'la yapar. 1932'ye dek "Sesini Kaybeden Şehir", "Gece Gelen Telgraf", "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" kitapları basılır. "Kafatası" ve "Bir Ölü Evi" oyunları Darülbeydi'de sahneye konur.

1932 sonunda yapılan toplu tutuklama sırasında yeniden içeri alınır. Önce beş, sonra dört yıla hüküm giyerse de Cumhuriyet'in onuncu yılı için çıkarılan genel afftan yararlanır, cezası düşer. Dışarı çıktıktan sonra geçim sıkıntısı çekmeye başlar. Orhan Selim adıyla Akşam'da fıkralar, Tan'da yazılar, Son Posta'da da bir roman (Kan Konuşmaz) yayımlar. Bir yandan da, İtalyan faşizmini sergileyen "Taranta-Babu'ya Mektuplar" (1935) ile "Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı" (1936) adlı şiir kitapları çıkar, "Unutulan Adam" oyunu Darülbeydi'de sahnelenir.

1938 başında bir gece polislerce gözaltına alınır. Harp Okulu'nda, kimi öğrencilerin dolabında kitapları bulunmuştur. "Askerî kişileri üstlerine karşı isyana teşvik"le suçlanarak yargılanır, on beş yıl hapis cezasına çarptırılır. Arkasından, "Donanmayı isyana teşvik" suçlamasıyla hakkında bir dava daha açılır. Hiç bir tanık ve önemli kanıt olmadan 20 yıla hüküm giyer. Öncekiyle birlikte cezasını 28 yıl 4 aya çıkarırlar.

1938 başında gözaltına alınmasından 15 temmuz 1950'de af kanunuyla özgürlüğe kavuşana kadar tam on üç yıl, beş ay hapis-te kalır. İstanbul, Çankırı ve Bursa cezaevlerinde geçen bu sürede, "Saat 21-22 Şiirleri", "Rubailer", "Dört Hapishaneden", "Memleketimden İnsan Manzarala-

rı" kitaplarında yer alan şiirleri yazar. A. Kadir, Kemal Tahir, Orhan Kemal, İbrahim Balaban gibi sanatçıların yetişmesinde etken olur. Bu arada Piraye Hanım'dan ayrılıp Münevver Andaç'la evlenir. Oğlu Mehmet dünyaya gelir. Daha önce çürüğe çıkarıldığı, 50 yaşında ve hasta olduğu halde askere çağrılınca yeniden yurt dışına çıkar. 20 haziran 1951'de önce Romanya'ya, sonra Rusya'ya gider. 25 temmuz 1951'de Türk vatandaşlığından çıkarılma kararı verilir hakkında. 3 haziran 1963'te ölümüne kadar geçen sürede yurdunun ve dünyanın çeşitli sorunlarıyla ilgili birçok şiir yazar, özlemini dile

yım. Bunlardan biri, dünya devrimci şiir pratiği ise, ötekiler de Anadolu halk şiiri birikimiyle Cumhuriyet'ten bu yana oluşan çağdaş toplumcu / devrimci şiirimizdir. Bunlarla sağlam bir bağlantı kurulmadan, özümlemeye yol açacak araştırmalar yapılmadan, bu kaynaklarda yer alan değerler üstünde çalışmaya girilmeden, bugünkü şiirimizin serpilme ve verimlilik olanağı kısıtlı kalır.

Her biri başlı başına bir değer kaynağı olan bu üç alandan çağdaş toplumcu / devrimci şiirimizi ele alırsak, onu oluşturmada en büyük payın Nâzım Hikmet'e düştüğünü görürüz. Nâzım Hikmet, gerek este-

Nazım, Güzin ve Abidin Dino ile Paris'te

getirir. Birçok ülkelerle geziler yapar, Dünya Barış Konseyi'ne üye seçilir. 1952'de ağır bir enfarktüs geçirir. 1959'da Vera Tulyakova'yla evlenir. Yaptıkları dünyanın hemen bütün dillerine çevrilmiştir. Ancak ölümünden sonra, 1965'ten bu yana kitapları kendi ülkesinde de yayımlanma olanağı bulmuştur.

KAVGA OZANI NAZIM HİKMET

Türk toplumcu / devrimci şiirini belirleyecek üç ana kaynak olduğu kanısında-

tik düzeyde, gerek nitelik ve içerik düzeyinde, her şeyden önce, bir belirleyici, bir yol açıcudur. Çağdaş toplumcu / devrimci şiirimizi tek başına kurduğu, geliştirdiği, çevresine saçılan ışıkta birçok ozanı etkilediği, bir oluşumun sağlıklı ve doğurgan çekirdeği olduğu söylenebilir. Yine söylenebilir ki, onun şiir serüvenine yapılacak yaklaşım, çağdaş toplumcu / devrimci şiirimizi kavramakta ve ileriyeye götürmekte en önemli ipuçlarını sağlayacaktır.

Hemen eklemeli, Türk

şiiri içinde taşıdığı bu boyut, onu yalnız dilimizin ve kültürümüzün sınırlarıyla değerlendirmenin bir sonucu değil. Nâzım Hikmet, aynı zamanda dünya şiir pratiğinin de önemli doruklarından biridir. Bu pratik içinde de, toplumcu / devrimci şiir için örnekleyici değerler arasındadır. O olmadan, dünya toplumcu / devrimci şiirinin niteliği, estetiği eksiksiz olarak belirlenemez, bu konuda sağlıklı sonuçlara varılamaz.

EN İYİ NİTELEYEN SÖZCÜK

Nâzım Hikmet'in şiirini en iyi niteleyen sözcük "kavga"dir. Elbet, ozanın kişiliğiyle, doğasından gelen bir özelliğiyle açıklamaya çalışan dar kapsamlı bir yaklaşım sonucu yapıyoruz bu saptamayı. Gerçi daha ilk şiirlerinde bile görülen bir durum dikkati çekiyor. Her zaman etkilenmeye hazır bir duyarlık ve kabına sığmayan bir coşku içindedir Nâzım Hikmet. Çevresinde olup bitenlerden etkileniyor, coşkuyla dışlaşıyor, coşkuyla duygu ve düşüncelerini. Ama bu özellik, sosyalist dünya görüşünü edindikten sonra, yalnızca becerisinde, yeteneğinde bir boyut oluşturmakla kalıyor. "Kavga" nitelemesinin kökleri çok daha derinde.

"Kavga", her şeyden önce, dünyaya bakışıyla ilgili bir ozanın. Dünya görüşü, onun yaşamı doğru kavramasını sağladığı gibi, yalnız kavramakla yetinilmeyeceğini de gösterir. Yaşamı değiştirmek de gerekmektedir çünkü. Dünya görüşünün belirlediği bu amaç, ozanın sanat anlayışının oluşmasında baş etken olur. Bir üstyapı kurumu olan sanatın, yaşamı değiştirmede belki doğrudan değil, ama dolaylı bir işlevi vardır. İşte bu işlevi yerine getirmede, yani toplumsal kavgada bir yer tutmada ozana düşen, şiirini buna adamaktır.

Gerçekten de, Nâzım Hikmet'in şiirlerine baktığımızda, çeşitli aşamalar-

(Sayfayı çeviriniz)

Açlık grevi yaptığı günlerde Münevver Andaç'la (1950) solda; Prag'da (sağda, üstte) ve Berlin'de gençlerle

dan geçmekle birlikte, bu kavgayı adanmışlık hemen kendini belli eder. İçeriğin ele alınışında olsun, seçilişinde olsun, "kavga"nın bilincidir yönlendiren hep. Şiirlerin içeriği, hangisini seçersem kavgama daha iyi hizmet ederim ölçütüyle, estetik ise, ne türlü yansıtarsam kavgamı daha etkili kılarım düşünüsüyle belirlenmektedir.

DEĞİŞEN VE DEĞİŞMEYEN

Değişmeyi, Nâzım Hikmet'in şiirini genelinde niteleyeni böyle tanımladıktan sonra, şimdi değişeni araştırabiliriz.

Yukarıda değindiğimiz gibi, çeşitli aşamalardan geçmiştir onun şiiri. Oldukça dar bir kesimde göğüsleştirmiş kavgayı önce. "Çokluk meydanlarda okunmak, kitleleri etkilemek amacıyla yazılan, zaman zaman propagandaya, hitabete kaçan inançlı, umutlu, ödünsüz, sert, taşkın, çarpıcı şiirler"le (1) karşımıza çıkar ilk kitabı "835 Satır"da.

Kuşkusuz, içinde bulunduğu tarihsel ve kişi-

sel koşulların payı vardır bunda. Sosyalist dünya görüşünü yeni edinmektedir daha. Yeni kurulan sosyalist bir toplumu görmüş, devrim coşkusunu yaşamıştır. Öte yandan, Kurtuluş Savaşı ertesindeki gelişmeler, ülkemizde temel çatışmanın hızlanmasına yol açmıştır. Bir de buna, toplumcu içeriği vermek için yeni bir estetik araştırma ve kurma çabalarını eklersek, durum daha kolay aydınlanır.

Kavga kitleleri savaşıma çağırarak, eylemin ön sırasında yer alacak devrimci kadroları oluşturmakla sınırlı değildir oysa. Gerek dünyadaki, gerek ülkemizdeki gelişmeler yeni tavırları, yeni işlevleri gündeme getirir. Nâzım Hikmet de, lirizm gibi yadsıdığı kimi öğeleri, aşk gibi aykırı bulduğu kimi duyguları yeniden buyur eder şiirine. Hem insanı daha somut kavrar, hem de gerçekliği süreç halinde, yani "doğuş, oluş ve ölüş akışında" yansıtır.

Bu gelişim göstermiştir ki, "kavga" anlayışı boyutlandıkça, şiir dar bir alana

sıkışmaktan kurtulur. Tüm yaşama açılmış olur. İnsan yaşamında tüm gereksinimleri karşılayacak büyük bir işleve kavuşur.

BİR ÖRNEK VE BİR SONUÇ

Nâzım Hikmet'in şiir serüveninde dardan geniş, tikelden tümele ulaşan boyutlanmayı vurgulayan bir örnek üzerinde duralım. Kemal Tahir'e hapisneden yazdığı 6.10.1948 günlü mektubunda Nâzım Hikmet, "Sonbahar" adlı şu şiirini de göndermiştir:

"Günler gitgide kısalıyor, yağmurlar başlamak üzere, / kapım ardına kadar açık / bekledi seni, / niye böyle geç kaldın? / Soframda yeşil biber, tuz, ekmek / testimde sana sakladığım şarabı / içtim yarıya kadar bir başıma / seni bekleyerek / Fakat işte ballı meyveler / dallarında olgun ve derin duruyorlar. / Koparılmadan düşeceklerdi toprağa / biraz daha gecikseydin eğer."

Aynı mektupta şunları da yazar Nâzım Hikmet:

"Bu aşk şiirini, bu sonbahar şiirini okuyunca biraz

şaşıracaksın sanıyorum." (2)

Nitekim yanılmamıştır. Sonraki bir mektubundan öğreniyoruz ki, sonbahar şiirleri yazması gerçekten hoşuna gitmemiştir Kemal Tahir'in. Bu konuda şöyle diyor Nâzım Hikmet: "Sonbahar şiirlerine gelince. Niye yazmayacaktım? Sonbahar da bahar, yaz ve kış gibi bir mevsimdir ve insanlar bütün bu mevsimlerden geçerler, yeter ki kışın bile ümitsiz olmasınlar, ihtiyarlıklarını cesaretle, ümitle karşılasınlar ve onu hiç de bitmiş, ölü bir mevsim olarak kabul etmesinler. Bak sen bana Yahya Kemal'in bir mısraını yazmışsın. Bir fikrini, bir hissiyi ifade edebilmek için Yahya Kemal'in bir şiirinden bir satır almak zorunda kalmışsın. O satırı, o mısraı da - bir insan hissi, hem de gayet reel bir insan hissi, hiç de mütereddi olmayan bir hissi ifade ettiğine göre - bende bulsaydın, hem de daha ustaca, daha realistçe söylenmişini bende bulabilseydin daha iyi olmaz mıydı?" (3)

(Sayfayı çeviriniz)

NÂZİM HİKMET'TEN

KITAPLARINA

GIRMEMİŞ İKİ ŞİİR

Akdeniz'de Dolaşan Hayalet

Akdenizde bir hayalet dolaşiyor
bir İtalyan neferinin hayaleti.
Sırtında düğmeleri koparılmış ceketli,
sırtında delik deşik, parça parça eti
ve terli şakaklarında kan.

Korkarak
boşluğa
yuvarlanmaktan,
gündüz güneşe sarılıp
gece yıldızlara
dolaşiyor Akdenizde bağıra bağıra.

Tanıyorum onu ben,
O, sağlığında bir kaçaktı;
ve kurşuna dizilmeseydi eğer
daha yıllarca yaşayacaktı.

Tanıyorum onu ben.
O kaçtı Aduva'da cepheden,
kaçtı yangından kaçan bir hayvan gibi.
Kaçtı ne bir fikir
ne bir dâvâ
ne bir hak için.
Kaçtı sadece, ölmek
yaşamak için.

Ölümü bilmiyordu.
Ne Hamleti okumuştı ne Dante'den bir şiir.
Ve yoktu en ufak fikri
kitapların muamması ölüme dair.

Kurşuna dizilirken
birdenbire aklına gelen
bir düğün duası okuyordu.
O, ölümden değil
ölmekten korkuyordu.

Her şeyden üstün
her şeyden önce
yaşamak istiyordu sadece.

Kadınla
kadınsız,
tok
aç,
herhangi bir ağaç
bir kuş
bir bulut
bir balık,

bir bardak su
bir avuç toprak
gibi yaşamak!..

Ve bu ölmek
sadece yaşamak isteyen kaçak
bir sabah bir çiçek
bir dalda açarken
dizildi kurşuna.

(Yedigün, 9.6.1937)

Yolculuk

Çizmiş Talihsiz Yusuf
gemisini
mahpushane çesmesinin taşına.
Çeşmeden
su içen
bir mahpus
bakıyor:
duvarsız denizler aşan gemisinin
kemanî başına.

Çeşmenin
yanında
bem beyaz
bir ağaç
bir erik ağacı.

Talihsiz Yusuf
bir yelken daha aç,
yaklaştır biraz daha gittiğin yeri.
Ve bir dal
koparıp
erik ağacından
koy ki gemine
gelsin dümen suyunca mahpushane güvercinleri.

Talihsiz Yusuf,
beni de
yolcu al
gemine!

Yüküm ağır değil:
bir kitab
bir resim
bir defter.

Gidelim
kardeşim
gidelim;

dünya dolaşmaya değer!

Kumkale iskelede,
sancakta Hellas feneri.
Bir balıkçı türküsüdür ağzında yelkenlerimizin
Adalar denizi meltemleri.

Limanlara uğruyoruz birer birer,
sevinçli sonsuz bir hayat olan denizler
limanlarda bitiyor.

Dünya limanlarının çoğunda bugün
ölmek kolay, Yusuf,
yaşamak zor!..

Sicilya önlerindeyiz
Geçiyor yelkenlerimizin yanından
bir açıkdeniz vapuru
o, pırl pırl, kat kat, koskocaman,
o, yıldızların arasından suya düşmüş
bir dünya gibi.

Biz, seninle, Yusuf,
başımızı kaldırıp ona bakıyoruz
ve o, gözden kayboiana kadar
cıgara üstüne cıgara yakıyoruz.

Adriyatik.
Bir balıkçı gemisine rampa ettik,
haber sorduk İtalya'dan.
Çeşit çeşit ayırırken güvertede kımıldanan balıkları,
Ankonalı bir ihtiyar:
"—İtalya bildiğin gibi,
kaçak Negüs ve muzaffer Duçe bahtiyar!" dedi.
Ankonalı balıkçının hakkı var.
geçebildi altı defne dalı
muhteşem palavraya
ve Negüs
banyosuz bir saraydan çıkıp
girdi banyolu bir saraya

1937 14 nisan

(Yedigün, 5.5.1937)

Bu küçük ayrıntıdan da anlaşılacağı üzere, Nâzım Hikmet, şiiri her şeyden önce yaşamımızda yeri olan, yaşanan bir şey olarak görüyor. O yüzden yaşamı her yönüyle, derinliğine ve genişliğine kavramasını, onu zenginleştirmesini istiyor. Ozan, gerçekliği belli bir ânyla değil, süreç içinde yakalayacak ise böyle yapmak zorundadır. Vardığı sonucu, başka bir mektubunda şöyle özetliyor:

"Şu son senelerde ben böyle bir - Kristof Kolomb'un yumurtası, yahut belki de Amerika'yı ikinci defa keşfetmek kabilinden - neticeye ulaştım: Bizim insanlarımız, bizleri, sanat-kârlarını, hayatlarının her tezahüründe okuyabilmeli, sordukları her soru - sanat bakımından - karşılığını bulabilmeli, yani sevdikleri zaman, aşk şiiri okumak ihtiyacında oldukları zaman, yani dövüştükleri zaman, kavga şiiri okumak ihtiyacında oldukları zaman, yani yenildikleri zaman, ümit şiiri okumak ihtiyacında oldukları zaman, yani muzaffer oldukları zaman, sevinç şiiri okumak ihtiyacında oldukları zaman, yani ihtiyarlamaya başladıkları zaman, ihtiyarlık meselesini çözmek ihtiyacında oldukları zaman, hastalandıkları zaman, tabiatı dinledikleri zaman, cemiyet meselelerini halletmek istedikleri zaman, hasılı insanlarımız her anlamında bizim kipatlarımızı ellerinden bırakmamalıdır. Bilmem derdimi anlatabildim mi, biz, diyalektik materyalist realist sanat-kârlar hayatın, insan ruhunun her cephesini ele almalyız." (4)

BİR KABARTMA HARİTA GİBİ

Şiirlerine tek tek baktığımızda, Nâzım Hikmet'in bu sonuca doğru gittiği, bir kabartma harita gibi gözleminin önüne serilir. Bir yandan birey olarak onun kişisel serüvenini tüm ayrıntıları ve boyutlarıyla izleyebiliriz. Bir yandan da yaşadığı ülkeyi ve çağı, in-

sanlarıyla, olaylarıyla, tarihiyle kavrarız.

Kavga, önce bir sanat kavgası biçiminde ortaya dökülür. Dünya, ülkemiz ve ozanın kendisi, değişim geçirmektedir. Sosyalist bir ülke kurulmuştur. Ulusal kurtuluş savaşları olmaktadır dünyada. Ülkemizin Kurtuluş Savaşı'ndan sonra temel çatışma hızlanmıştır. Bütün bunların yanı sıra sosyalist bir dünya görüşü edinen Nâzım Hikmet, yeni içeriği yansıtacağı estetik araçları aramak durumundadır.

"Orkestra", "Sanat Te-lâkkisi" gibi şiirlerde yeni sanat anlayışını dile getirir doğrudan. Arı sanatı temsil eden edebiyatçı ve yazarlarla çatışmaya girer. İlerki yıllarda da, zaman zaman sanat görüşünü dile getirdiği şiirlere rastlanacaktır.

Edindiği dünya görüşünü doğrudan iletmeye yarayan şiirler yazar. "Berkley" adını taşıyan, bu ünlü idealist felsefeciyi ele alıp hem onu ve felsefesini yermeyi, hem de kendi diyalektik materyalist felsefesini sergilemeyi amaçlar. İlerde bu tutumun en gelişmiş örnekleri "Rubailer"de ortaya çıkacaktır.

1923'te yayımladığı "Grev" şiirinde, güncel bir olaydan yola çıkar. Grevin nedenini ve hareket sürecini anlatır. Sonra, 1929 haziranında taşıt işçilerinin İstanbul'da yaptığı grevden esinlenerek "Sesini Kaybeden Şehir"i yazar. Burada da grevin sonuçlarını betimlemiştir. Güncellik, Nâzım Hikmet'in tüm şiir serüveninde sık başvurduğu bir dışlaştırma biçimidir. Erzincan depremiyle ilgili "Kara Haber", Tan matbaasının faşistlerce saldırıya uğramasıyla ilgili "Onlar ümidin düşmanlarıdır sevgilim" diye başlayan şiir, 1950'den sonra yurt dışındayken yazdığı ve DP iktidarını yeren şiirler, 27 Mayıs'ta ölen Turan Emek-siz için yazdığı "Beyazıt Meydanındaki Ölü" şiiri bu tutumun ilk ağızda sayılabilecek birkaç örneği.

Güncel şiirin en büyük

örneği ise kuşkusuz "Taranta-Babu'ya Mektuplar"tır. İtalya'nın Habeşistan'a saldırısını konu edinen ve faşizmin yaşamakarışıklığını lirik ve dramatik bir örgü içinde sergileyen bu yapıt, "Güncel, kişisel ve yerel bir olaya tarihsel, toplumsal ve evrensel bir anlam kazandırır. Çünkü söz konusu olayı tarihi maddeci görüşüyle yansıtır: Güncelin altında yatan temel süreci (sınıflar çatışması) yakalar, bireyseli (zencinin serüveni) belirleyen ulusal gerçekliği (kapitalizmin faşizmi) gösterir ve onu dünyadaki görünümüne (emperyalizm) bağlar; giderek, bütün ülkeler ve çağlar için gerekli bir yoruma varır." (5)

"Portreler"de yer alan örnekler ise taşlama şiirleridir. Yönetimi ve yöneticileri taşıyan geçmişteki hiciv edebiyatında bulunmayan boyutlar getirmiş, kapitalist düzeni ve burjuva aydınlarını sınıfsal anlayış eleştirmiştir bunlarda.

"Şeyh Bedrettin Destanı"nda olduğu gibi, tarihsel olaylara da eğilir. Yakın tarihten de "Kuvayı Milliye Destanı"nda görürüz aynı eğilimi. Bunlarda tarih kişilerinin olsun, özel kişilerin olsun hem kişisel yaşantıları, hem de bunların ardındaki geneli yansıtma girişimi dikkati çeker.

Devrim ve devrimci insanın anlatılması da kimi şiirlerde bir boyut olarak yer almaktadır. "Güneşi İçenlerin Türküsü", "Rodos Heykeli", "Salkımsöğüt", "Yanardağ" gibi örneklerde ve daha sıralanabilecek pek çok örnekte, yaşantısının başka kesimlerinden sıyrılmıştır insan. Eylem içinde vardır yalnız. Sık sık döndüğü, yeni örneklerini yazdığı devrimci insanı ele alıyınca da zamanla çok boyutluluğa ulaşıldığını söyleyebiliriz. Almanlara karşı çarpışan partizan kız Zo-ya'yı anlatışında olduğu gibi.

ESTETİKTE GÖZE CARPAN ÖZELLİKLER

Nâzım Hikmet, daha ön-

ce de belirttiğimiz gibi, dış-laştırmak istediği içeriğe e-lindeki estetik aracın yet-mediyini görerek işe başlamıştır. Ölçülü uyaklı yazmayı değiştirmiş, Sovyetler'de karşılaştığı şiirlerin biçiminden etkilenmiştir. Bu dönem için kendisi şöyle der: "Ahengin de bir saz, hatta tek bir keman değil, bir orkestra, çeşitli âletlerin çeşitli kombinezonlarla ses verdiği bir orkestra ahengi olması gerektiğine kanaat getirdim".

Yüksek sesle söylenmek için yazılmış ilk şiirlerine karşılık, sonrakilerde bir konuşma tonuna doğru yöneldiği görülür. Uyaklarda yumuşama, benzetmelerde şaşırtıcılık yerine yalnız bir gerçekçilik göze çarpar. Önceleri yadsıdığı lirizmin yer verilmesiyle zenginleşen anlatım bir öykülemeye dönüşür.

"Her içeriğin, bu içeriği bir ipek çorap saydamlığıyla gösterecek ve tam olarak yapışacak olan kendi biçimi olmalıdır" görünüşünden yola çıkan Nâzım Hikmet, "zaman oldu en renkli, en ahenkli şekillerin peşinde koştum. Halka söylemek istediklerimi bu şekillerle söylersem daha hoş gider, daha kolay dinlenir, daha dokunaklı olur diye düşündüm. Zaman oldu, büsbütün tersine, en sade, en göze görünmez şekillerle halka türkümü dinletmek istedim. Ne zaman yanıldım? Bence öylesi de lâzım, böylesi de, daha nice nicesi de," diye özetliyor bu konudaki tutumunu.

Sonuç olarak yineleyelim, değişmeyenle değişen yan yanadır Nâzım Hikmet'te. "Değişmeyi en dokunaklı, en usta, en faydalı, en güzel, en mükemmel ifade edebilmek" için durup dinlenmeden değişmiştir.

KEMAL ÖZER

- 1) "Nâzım Hikmet ve seçme şiirleri", Asım Bezirci.
- 2) "Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar"
- 3), 4) Agy.
- 5) "Nâzım Hikmet ve seçme şiirleri", Asım Bezirci.

